

tettem egy kördiagramot, amely arányaival igen érdekes tanulságokkal szolgál. A legtöbb önkormányzati, települési lap Pest megyében jelenik meg (128), majd Szabolcs- Szatmár-Bereg megye következik (42), a harmincas darabszámúak körébe hat megye, a húszasokéba öt (köztük Heves megye is), a tízesekébe négy, a tíznél kevesebb lapot kiadókéba két megye tartozik. Megjegyzem, itt inkább a regionális, térségi lapok kiadása dominál.

Heves megye az ország kis megyéi közé tartozik, így a helyezése nem számít rossznak. 1992 és 2000 között 53 féle lap jelent meg megyénkben. Megjelenési gyakoriságuk, terjedelmük, színvonaluk változó.

A rendszerváltás óta a megyei önkormányzati-települési lapok száma évenként 20-25 körül mozog, ami a megye összesen 119 települését figyelembe véve azt jelenti, hogy a települések 44,5%-a foglalkozik lapkiadással.

Ez az arány rendkívül kedvező, s kívánom a megye településein tevékenykedő szerkesztőknek, újságíróknak, hogy folytassák munkájukat, aminek haszna nemcsak a mában fontos, de a jövő kutatói, helytörténészei számára is elengedhetetlenül szükséges.

Guszmáné Nagy Ágnes
az egri Bródy Sándor
Megyei és Városi Könyvtár
Helyismereti Gyűjteményének
vezetője

A 11–12. osztályosok és tanáraik olvasásáról

A Bod Péter Társaság 2001. május 7-én tartotta az ez évi nyilvános ülését *A 11–12. osztályosok és tanáraik olvasmányai címmel*.

A megnyitó elnöki szavak szomorúságot fejeztek ki. Az utóbbi hat hónapban több tagunk vesztette el az édesanyját, van, aki édesanyját és édesapját is. Sok pedagógus fájdalommal búcsúzott a tisztelt Fasang tanár úrtól, aki néhány hónappal élte túl sokunk által szeretett feleségét.

Fiataltagunk, Nagy Istvánné Pirocska, aki a nekünk mindig helyet adó Deák téri iskola derűs, lelkiismeretes könyvtárostánára volt, különösen sokat segített társaságunknak. Tőle tavasszal kellett elválnunk. Rá illelték Hamvas Béla szavai: „Éljetek közösségben és egyedül kell meghalnotok. Éljetek vidáman és haljatok meg csendesen.” (In: *Ma-uzóleum. Halálirodalom. Bölcsészindex. Centrál könyvek. Bp. : ELTE BTK, 1987.*)

Elsőként *Sziliné Simon Márta* magyar-történelem szakos tanárnő tartotta meg előadását a Szent István Gimnázium tanulóiról, melyet az alábbiakban összegzett írásban. „...Az elmúlt évek során osztályfőnöki óráimon, illet-

ve a nyelvtanórák keretében több alkalommal beszélgettem diákjaimmal az olvasási szokásaikról, az irodalom személyiségfejlesztő, nevelő szerepéről.

Az 1999/2000. tanévben tanítványaim vállalkoztak arra, hogy három hónapon keresztül naponta írásban vezetik, mennyi idejük jut olvasásra, hol, milyen körülmények között, milyen időpontban (esetleg milyen jegyzetelési módszerrel) olvassák a közös házi olvasmányokat, milyen arányban jut idő más művekre. Az eredmény meglepően jó volt. Aki szereti az irodalmat, nyitott a vitára, az még a járműveken is előveszi a könyvet, s a szabadon választott műveket feltöltődésként – akár a késő esti órákba nyúlóan – olvassa.

A kötelező olvasmányokat általában a tanév kezdete előtt beszerezik, az előzőleg megadott megfigyelési szempontok szerint jegyzeteket, vázlatokat készítenek. A tanév során szinte csak felfrissítik az élményt, az órai megbeszélésre otthoni feladatokkal készülnek.

A szülők és a felnőtt rokonok tanácsait kikérik a prózai művek olvasásához, de verseket egy-egy kötetben lapozgatva, a hangulatuknak megfelelően „csemegéznek”. Diákjaink nagyon előnyös helyzetben vannak. A könyvtársaink segítségével több könyvtári órát tartunk. A gyerekek ekkor megismerkednek a katalógus használatával, a szabadpólc lehe-

tőségeivel. A tervezett órában olyan kötelező és szorgalmi feladatokat adnak a szaktanárok (földrajz, történelem és irodalom mellett), amelyek megoldására több órát is a könyvtárban tölthetnek. Ebben a tanévben több osztályban írásbeli felmérést végeztem. Kérdéseimben különválasztottam a szórakozásként olvasott és a kötelezően választott műveket, érdeklődtem a könyvek beszerzési módjáról, a könyvtár és a házi könyvtár szerepéről.

A diákok kb. kilencven százaléka az iskola könyvtárát látogatja. (Itt olvashatnak folyóiratokat is.) Nagyon szeretik a könyvtár hangulatát, jó kapcsolatban vannak az őket segítő könyvtárosokkal. Az emberi és szakmai segítség egyaránt fontos a fiataloknak. A jó iskolai könyvtár szinte észrevétlenül csalogatja be őket, s az olvasás később is lelki szükségletük marad. A gyerekek nagy része csak innen kölcsönöz, más könyvtárba nem íratkozott be. Ez esetleg érettségi után jelenthet problémát. A tanulók több mint ötven százaléka rendelkezik otthoni kiskönyvtárral, amit zsebpénzből bővít.

A kötelező olvasmányokat általában elolvassák, de előfordul, hogy – idő hiányában – csak a kivonatot ismerik.

A válaszok alapján 17–18 éves korukra már tudnak önállóan választani, meg tudják különböztetni az értéket a felszínes divatkönyvektől. Az ismeretterjesztő és a szórakoztató irodalom egyaránt kezükbe kerül. Feltűnően sokan olvasnak világirodalmat, s többen összevetik a műfordításokat az eredeti szöveggel. Úgy vélekednek, hogy a számítógép nem szoríthatja ki a könyveket, melyeknek sajátos varázsuk van. Szótarprogramot vagy lexikon adata-

it tartalmazó programot szívesen használnak.”

A Szent István Gimnázium végzőseinek igényes olvasói szintje nem jellemző az ország 11–12. osztályos tanulóira általában, erre utalt a következő előadó, *Jobbágyiné András Katalin*. Előadásából a következőket emelte ki. „Az olvasásról folytatott beszélgetésünkbe, együtt gondolkodásunkba én annak rövid és töredékes bemutatásával szeretnék bekapcsolódni, hogy milyen lehetőségeket kínál erre a Kerettantervben rögzített, most formálódó pedagógiai program. Azzal a tudattal teszem, hogy egy lassú folyamat kis lépéseinek néhány változatáról számolhatok be és természetesen nem a kérdés megoldásáról.

Néhány olyan szempontra hívtam fel a figyelmet, amelyek valamennyi tantárgy tervezetét áthatva jelzik a Kerettantervben megfogalmazódott szemléletváltást. Ezek közül talán a legfontosabb, hogy az ismeretközvetítés napjainkra túlzottan egyeduralkodóvá vált módszeréhez képest minden tantárgyban előnyt kíván biztosítani a képességek fejlesztésének, működtetésének, a tanítás-tanulás arányának módosításával a tanulás folyamatát, vagyis a tanulói aktivitást kívánja a középpontba helyezni.

Ez nem jelenti az ismeretek veszélyes csökkentését, különösen nem az éppen tárgyalt korosztálynál, a 17–18 éves életkorban. De azt igen, hogy a tananyag megtervezésében nem egyedül a tudományos teljesség szempontjai érvényesülnek, hanem az eddigieknél nagyobb súllyal az életkor adta lehetőségek és igények, a tanulói érdeklődés, a jövőre való felkészítés gyakorlatiasabb megoldása is.

Megerősíti ezt a minden tantárgyban – témakörök és feladatok szintjén egyaránt – megjelenő utalás a könyvtárra, és minden korosztálynál a könyvtárban végzendő önálló kereső-kutató munka tantárgyi követelménye. Több tantárgyból is évenként legalább egy dolgozatot kell készítenie a tanulónak a tananyaghoz kapcsolódóan, de nem a tanult ismeretanyag visszaadásával, hanem önálló adatgyűjtésre, feldolgozásra, önálló véleményalkotásra alapozva.

Harmadikként említem a sok egyéb, az olvasást és a megértést segítő módszer közül a problémamegoldó gondolkodás fejlesztésének minden tantárgyban hangsúlyozott igényét, az eltérő vélemények ütköztetésének, a saját vélemény kialakításának követelményét.

A Kerettanterv készítésekor nagy hatással volt ránk az a nem vigasztaló kép, amelyet a fiatalok olvasni tudásáról, olvasói magatartásáról tártak fel a különféle felmérések és a közvetlen tanári tapasztalat. (Irodalom: *Monitor' 95* (szerk. Vári Péter): A tanulók tudásának felmérése. Országos Közoktatási Intézet, 1997., *Monitor' 97*. (szerk. Vári Péter): A tanulók tudásának felmérése. Országos Közoktatási Intézet, 1999.)

Sok javaslatunkat éppen ez az ismeret ösztönözte, de tisztában vagyunk azzal – mint az olvasók is mindannyian –, hogy ez nagyon összetett, soktényezős feladat, hogy nincsenek egyedüli és gyors módszerek, mégis reméljük, hogy a maga eszközeivel a Kerettantervben megfogalmazódott új pedagógiai program is hozzátesz valamennyit az országos törekvésekhez. A magyar nyelv és irodalom tanításában a

jelenkori ifjúság igényeihez, érdeklődéséhez való jobb alkalmazkodás, a tananyag zsúfoltságának csökkentése és legfőképpen az iskolai körülmények között is biztosított élményszerűség révén sikerül többekkel megláttatni az olvasás értelmét és szépségét, felkelteni erre a személyes igényt.”

A szünet előtt több kérdés fogalmazódott meg a megjelent érdeklődőkben. Ezek egy részét megbeszéltük a szünetben, de bőven maradt gondolkodni való a későbbi időre is. Többek között jó lenne elemezni gyakorló tanárok és a tanárképzésben módszertannal foglalkozók körében a következőket:

– Mit tehet az olvasás érdekében a magyartanár, mit az osztályfőnök, a könyvtárostanárról vagy bármilyen más szakos tantestületi tag?

– Van-e remény kutatómunkára: mit olvasnak a szakképzésben tanuló 11. osztályosok, milyen olvasáspedagógiai munka hatékony ebben a korban?

– A tanárok szokásait is befolyásolhatjuk vagy csak a gyerekekét? Ha igen, hogyan?

– Van-e kapcsolat az egyes tárgyakat tanítók között?

– Mi jellemzi egy tantestület olvasási szokásait?

– Van-e rendszerváltás az irodalomtanításban? (Végiggondolásra érdemes többünk szerint Mészöly Magda cikke: Irodalmi rendszerváltás(?) In: Keresztyén Nevelés 1997. 5. szám, 20–23. oldal.)

– Legyen kevesebb vagy több a tanár által kijelölt „kötelező” olvasmány?

– Csak irodalomból legyen kötelező, vagy szakmai tárgyból, esetleg a művészet, a földrajz, a természettudomány területéről is?

– Az irodalom felépítésének alapja az időrend legyen?

– Ha igen, hányadik évfolyamtól?

– Átélik-e a tanárok a könyvtárban tartott órákon maguk is a tanítványaikkal a közös tanulás élményét egy-egy válasz keresése, megfogalmazása közben?

– Hol a helye (értéke) és határa az irodalmi olvasóvá nevelésben a személyes véleménynyilvánításnak mind a tanár, mind a tanuló részéről?

A szünet után dr. Munkácsy Katalin főiskolai docens előadása következett, *Matematika tanulás és olvasás* címmel. A tanárnő több gimnázium elsősei körében végzett kutatást. Doktori disszertációjának címe: *Tanulás a gimnázium első osztályában*. (Bp., 1978.) Később az OPI munkatársaként, majd a tanárképzésben folytatta az olvasástanulást és a gondolkodás fejlesztési lehetőségeinek vizsgálatát. Az elhangzottak lényegét így fogalmazta:

„Az iskolás gyerekek olvasási szokásai nagyon különbözőek, de az közös vonás, hogy a tankönyveket mindenkinek olvasnia kell. Milyen olvasni tudásra építhetnek a tantárgyak, és hogyan fejlődik az olvasás az iskolai tantárgyak tanulása során? A kérdés az iskola mindennapi életében nem válaszolható meg, mert a gyerekek nagyon ritkán kerülnek abba a helyzetbe, hogy önállóan kelljen olvasniuk, vagyis ismeretlen szöveg alapján kelljen ismereteket elsajátítaniuk.

E cél érdekében végzett kutatásunk azt mutatta meg, hogy kísérleti körülmények között nagyon eltérő eredményeket érnek el a diákok tanulási feladatok megoldása során. A méréseket a 70-es évektől kezdődően több iskolában végeztük el. A diagnosztizálás után fejlesztési szakasz kö-

vetkezett. A kísérleti munka eredményei jelentkeztek később a gyerekek iskolai teljesítményében is.

A legújabb tapasztalatok alapján elmondhatjuk, hogy a diákok olvasási, tanulási szokásai az elmúlt évtizedekben nem fejlődtek számottevő mértékben.

Szerencsére kezdenek kialakulni azok a keretek, amelyek igénylik a gyerekek tájékozottságát. Sok olyan matematikai, természettudományos pályázatot írnak ki a középiskolásoknak, ahol mondanivalójukat szakirodalmi adatokkal összehasonlítva kell kifejteniük, ahol a jól összeállított bibliográfia jelentősen emelheti a dolgozat értékét. A pályázatok tapasztalatai segítik a pedagógiai munka tervezését és megvalósítását.

A tanulás érdekében történő olvasás, bár sok, csak erre a részterületre jellemző sajátossággal rendelkezik, az olvasási kultúra része. Fejlesztése a középfokú tanulási-tanítási folyamat fontos feladata.”

Ugrin Gáborné jelezte, hogy Munkácsy tanárnő munkája évekre hatott több tantestületre. Erre példa található a Könyvtárhasználat 1996. márciusi számában (Ugrin Gáborné: Olvasásfejlesztés az iskolai könyvtárban, 23–25. old.). Napjainkban különösen fontos kutatási terület, hogy ki, mit tehet a 11–12. osztályosok érdekében. Határainkon belül folytatni kell a munkát, felhasználva a határokon túli tapasztalatokat is. (Katsányi Sándor: Magyar olvasáskultúra túl a határokon. Szemle. In: Könyvtári Figyelő 2000. 4. sz. 637–646.)

Befejezésül Oporné Fodor Mária igazgató-helyettes az iskolavezetés oldaláról közelítette meg a témát, példát adva arra, hogy

az iskolavezetés mit tett az olvasás érdekében a Veres Pálné Gimnáziumban. (Lásd külön – a szerk.)

Az ülés végén az előadók és a helyi könyvtárosok átvették Horánszky Nándor: *Erkölcsei rend és szakmaiság a tantervekben* című könyvét (Bp. OKI, 1999. A tantervelmélet forrásai 22.).

Ugrin Gáborné

Olvasási szokások a 17–18 évesek és a tantestület körében

Az olvasás évében érdemes újra elgondolkoznunk olvasási vagy éppen nem olvasási szokásainkról. Bizony a statisztikák egyre szomorúbb képet festenek az olvasásra fordított időnkéről, a havonta, évente elolvasott könyvek számáról. De önmagában ettől nem változik meg semmi. *Gimnáziumunkból évente száz-húsz-százötven 18 éves kerül ki. Ők vajon alkalmasak lesznek-e öt-tíz év múlva, hogy saját gyermekeiket olvasóvá neveljék?* A családi életre nevelés során elegendő hangsúlyt kap-e a szülők szerepe az olvasási szokások kialakításában? Mert az olvasásra nevelés a családban kezdődik. S ha ott elmarad, vajon az iskolában mi és mennyire pótolható?

Néhány kollégám szerint elég, ha 17–18 éves diákjaink elolvasásuk azt, amit ők kötelező olvasmánynak kijelölnek. Sajnos diákokkal beszélgetve gyakran hallok azt az észrevételt, hogy miért van ennyi kötelező olvasmány, ha nem jut idő beszélni róluk. A becsületesebbje elolvassa, a többiek pedig olyan elemzést kérnek a

könyvtárostól, ami az ő magyartanáruk ízlésének megfelel, vagy kikölcsozódik a *Kötelezők rövident*, s gyakran megcsönkítva hozzák vissza a könyvtárba. *Az olvasás fontos része, hogy utána lehessen beszélni róla szülővel, tanárral, baráttal.* Kell, hogy maradjon erre idő.

Az, hogy bajok vannak az olvasással, sok-sok felmérésből kiderül. Sajnos az olvasással foglalkozó írásokban sincs semmi új a nap alatt, nemcsak a tények azonosak 25 év távlatából, ma már a megállapítások, az idézetek is ugyanazok. Nem elég beszélni róla, tenni kell.

Csak az tud olvasásra nevelni, aki maga is olvas. Ennek a gondolatnak a jegyében mértem fel igazgatóhelyettesként gimnáziumunk tanárainak olvasási szokásait a félévi nevelési konferencia előtt. A cél nem elsősorban a mérés volt, sokkal inkább a rádöbbenés, az igény felkeltése, a téma felszínen tartása a továbbiakban. Nézzünk néhányat a tantestületnek feltett kérdésekből és a válaszokból:

1. *Tanulóéveidből milyen könyvvel emlékszel? Ki ajánlotta neked ezt a könyvet?*

Sok „okos” választ kaptam. Nem kételkedem abban, hogy a felsorolt könyvek élményt jelentettek számukra. Ugyanakkor nagyon kevesen ajánlják ezeket a könyveket diákjaiknak. Különösen örültem annak a néhány kollégának, aki merte vállalni első meseélményeit. Hiszen első könyvvelélményeink valószínűleg a mesék voltak, s az volt a különleges szépségük, hogy az élmény megosztható volt édesanyánkkal, édesapánkkal.

Több reálszakos kolléga is említette, hogy középiskolás éve

végén vagy egyetemista korában milyen csodálatos versélményei voltak. Úgy tűnik, a versek megértésének ideje nem feltétlenül esik egybe tanulásuk idejével.

Hadd meséljem el ezzel kapcsolatban egy otthoni élményemet. 14 éves fiam házi feladatként a *Milyen volt ...* című verset tanulja. Közben morog, minek kell ezt neki megtanulnia. Mire 20 éves fiam letorkollja öccsét. Majd ha szerelmes lesz, megérted.

A kérdés második fele számomra talán még fontosabb volt, mert aki ajánlja a könyvet, azzal biztosan lehet róla beszélgetni. Kevesen említik édesanyjukat, néhányan szüleiket, nagyszüleiket első könyvajánlóik között. Sok a barát, barátnő, de akad tanár, könyvtárostánár is. Többen is név szerint említik iskolánk nyugdíjas könyvtárosát, akivel diák- vagy tanárkorukban találkoztak, és aki ilyen „élmény”-könyvet tudott ajánlani.

S hogy miért tartom olyan fontosnak a családi együttolvasást, az élmények közös megbeszélését? Ezt elmondja helyettem Sütő András *A megtartó család* című írásában: „E földi vándorúton ama bizonyos hamubansült pogácsa a család. Jó szava, szelleme, védőszentje a mesebeli hősnek. Aki nélküle indul, nagyobb veszedelmek közé kerül, sebezhetőbb minden tekintetben. A család az, ahol zúzmarás időkben titkon ünnepelhető a titok: az együvé tartozás tudata.”

2. *Ajánlottál-e már könyvet tanítványaidnak? Mit?*

Mint kiderült, kollégáim szakirodalmat szívesen ajánlanak diákjaiknak, arra a kérdésre azonban nem kaptam választ, milyen gyakorisággal teszik ezt. Kevesen ajánlottak szépírodal-